

#### א. הראי"ה קוק, אדר היקר ועקבי הצאן/ מאמר "הדור" - עמ' קח

1. בכל הזמנים ובכל הדורות אנחנו רואים, בדור שהוא מלא פרצות, הפרצות עוברות על פני כל חוגו המוסרי לכל צדדיו. דור שוכח אלוה הוא ג"כ דור סורר ומורה, זולל וסובא. מראש מקדם עת זנח ישראל את צור מעוזו, הנה מעבר מזה "זובחי אדם עגלים ישקון", "ויצמדו לאלילים": "וישכחו אל מושיעם", ומעבר מזה "זנות יין ותירוש יקח לב", "וגגב יבא ופשט גדוד בחוץ"... ושם "כל אח עקב יעקב, וכל רע רכיל יהלך". וזה הקו עובר הוא גם על פני התולדה שלנו ג"כ בגלות,

2. **מוזר הוא הדור הזה**, שובב הוא, פראי הוא אבל גם נעלה ונשא, - נוציא מן החשבון את היחידים הגסים שלקחו להם את רוח הפרצים למסוה לעולל על ידו עלילות של גזל וחמסם וכל נבלה, - נמצא כי מעבר מזה "חוצפא ישגא, אין הבן מתביש מאביו, נערים פני זקנים ילבינו"<sup>1</sup>, ולעומת זה - רגשי החסד, היושר, המשפט והחמלה עולים ומתגברים, הכח המדעי והאידיאלי פורץ ועולה. חלק גדול מהדור הצעיר איננו חש כל כבוד לכל מה שהורגל, לא מפני שאופלה נפשו, לא מפני שנשפל מאותו הגבול, שהחק והמשפט עומדים עליו בדעה ההמונית הרגילה, כי אם מפני שעלה עד המקום, שלפי אותו הצביון שהורגל בו עד כה שיביט על ידו על החק והמשפט, על המסורת והאמונה בכלל, על כל טהור וקדוש, על כל אמת גדולה נצחית וא-להית אשר במושגים,

3. מפני **מיעוט העבודה בתלמודם של יסודי הרגש והדעת שבמרחב התורה**, - "הועם זהב ושונא הכתם הטוב" עד שנדמה לו שהכל הוא שפל הרבה מערכו. הוא נתגדל ועלה בפעם אחת, הצרות מרקוהו, שטפוהו, נתנו לו לב-מתנה ומח הוגה, מחדש, ועף, ולא יוכל לעמוד בשפל. כנפים עשה לו רוחו ובמרומים ימריא, ושם לא נתנו לו עדיין את חפצו. מעל ירושלים דלמטה החרבה והשוממה המושפלת עד שאול תחתיה התעלה, ולירושלים שלמעלה לא יוכל להכנס, כי "אין הקב"ה נכנס בירושלים שלמעלה עד שיכנס בירושלים שלמטה" "מקדש מלך עיר מלוכה קומי צאי מתוך ההפכה, רב לך שבת בעמק הבכא. התעוררי התעוררי כי בא אורך קומי אורי, עורי עורי שיר דברי, כבוד ד' עליך נגלה".

4. הבה נכין לו הדרך, נראה לו את מבוא העיר, למען יוכל למצא את הפתח. נודיע לו שימצא מה שהוא מבקש **דוקא בגבול ישראל**, "אחזתיו ולא ארפנו עד שהבאתיו אל בית אמי ואל חדר הורתי" "אנהגך אביאך אל כית אמי תלמדני, אשקך מיין הרקח מעסיס רמוני". לא נעשוק ממנו את כל האור והטוב, את כל הזוהר והעצמה שרכש לו, כי-אם נרבה עליהם, נזריח עליהם באור של חיים, באור אמת, המנהיר ממקור הנשמה הישראלית ובנינו יביטו אליו וינהרו.

#### ב. שם, עמ' קיא-

1. ועכשיו הכלל נתרומם על חשבונם של האישים הפרטיים, - שזהו בכלל מהלך התולדה האנושית. ברובי תקופות ההסטוריה אנחנו מוצאים חכמים נעלים גדולי רוח בדורות הראשונים, שאנו משתאים על גדלם ועז רוחם, אבל הכלל הוא היה נתון בשפל המצב, בין בדעת בין במוסר, אמת כי נעלה מכל המון היה המון עמנו מצד הקדושה האלהית החופפת עליו, ויהי לנס. בדורות האחרונים התחילו **הענקים להתמעט והכלך הולך ומתעלה**....

2. וזאת העליה של הכלל ההמוני הסבה ג"כ ירידה, שהדור שהוא מוצא את כל מה שהוא שומע ורואה מהורים ומורים **קטן מערכו**, אז מוסרם אינו לוקח את לבבו ואינו משביר את צמאונו.

3. גם אינו מטיל עליו שום אימה ופחד, שכבר התעלה בתכונתו מלהיות מעמיד אופי לחייו מפני בריחה מפחד איזה שהיה, בין מוחשי בין ציורי, בין חומרי בין רוחני. הצרות והתלאות הנוראות עשוהו לנוקשה ועז, עד שכל בלהות ופחדים לא יזעזעוהו. הוא מוכשר רק להתרומם, ללכת באורח חיים ההולכת למעלה למשכיל, אבל לא יוכל גם אם ירצה להיות כפוף ושחוח, נושא עול ונטל, אשר לא יוכל למצא בתוכו רושם של אור חיים, לדעה ורגש; הוא **לא יוכל לשוב מיראה**, אבל **מאד מוכשר הוא לשוב מאהבה** שיראת הרוממות תתחבר עמה.<sup>2</sup>

4. בפועל עוד לא הוציא שום דבר למעשהו דורנו הנרעש. אבל בכח יש לו רב, דור כזה **היוצא להורג, בעז נפש בשביל מטרות שהן נשגבות** לפי דעו, וחלק רשום ממנו רק מצד רגש הישר, הצדק והמדע שבקרבו, לא יוכל להיות שפל, אפילו אם המטרות הן לגמרי מוטעות, אבל רוחו הוא נשגב, גדול ואדיר.

<sup>1</sup> משנה, סוטה ט, טו- בעקבות משיחא חוצפא יסגא... והמלכות תהפך למינות ואין תוכחה... וחכמת סופרים תסרח וירא חטא ימאסו והאמת תהא נעדרת, נערים פני זקנים ילבינו, זקנים יעמדו מפני קטנים (מיכה ז'), בן מנוול אב, בת קמה באמה, כלה בחמותה, אויבי איש אנשי ביתו, פני הדור כפני הכלב, הבן אינו מתבייש מאביו. ועל מי יש לנו להשען, על אבינו שבשמים.

<sup>2</sup> "הדור", עמ' קמג- אותו ההכרח עצמו עושה אותם לקנין הכלל כלו, ועי"ז מתרומם העם בכללותו, למדרגה עליונה ונשאה. על-כן מאותו העז של "ימים רבים לישראל ללא א-להי אמת" יצא מתוק - של "כל בניך למודי ד' ורב שלום בניך".

### ג. הראי"ה קוק, לנבוכי הדור

בענייני הבקרת (עמ' קיג), המוסר (עמ' רו), מהפכות (עמ' קס), חוסר דינאמיות וחיות (שמרנות יתר, ריב), סובלנות (עמ' קעד, ריח), חירות (עמ' קפז), הזדהות עם אידיאולוגיה (במקום גזירות ופקודות, עמ' ריד), לאומיות (עמ' רכא).

### ד. הראי"ה קוק, אורות קא

אחינו היקרים! חכמי תורה, וסופרים משפיעים! גם אנו נואלנו וחטאנו. למדנו וחקרנו פלפלו וחיידשנו, כתבנו וציירנו. אבל שכחנו את האלקים ועוזו. לא שמענו לקול נביאי האמת, לקול מעולי חכמי דורות עולמים (עיין הקדמה רח"ו לעץ חיים)... שצווחו והכריזו בקולי קולות כי סוף הנהר של התלמוד המעשי לבדו להיות יבש וחרב, אם לא נמשוך לתוכו תמיד מים מני ים, דחוכמתא וקבלה.<sup>3</sup>

### ה. רמ"ח לוצאטו, מסילת ישרים, הקדמה, עמ' ג-ד (מהד' אשכול)

אך מעטים יהיו מן המין הזה אשר יקבעו עיון ולמוד על ענייני שלמות העבודה, על האהבה, על היראה, על הדבקות, ועל כל שאר חלקי החסידות. ולא מפני שאין דברים אלה עקרים אצלם, כי אם תשאל להם, כל אחד יאמר שזהו העיקר הגדול... אך מה שלא ירבו לעיין עליו הוא מפני רוב פרסום הדברים ופשיטותם אצלם שלא יראה להם צורך להוציא בעיונם זמן רב. ולא ישאר לימוד הדברים האלה וקריאת הספרים מזה המין כי אם אצל אותם שאין שכלם כל - כך דק וקרוב להיות גס... עד שלפי המנהג הנוהג בעולם כשתראה אחד מתחסד לא תוכל לימנע מלחשוד אותו לגס השכל. ואולם תולדות המנהג הזה רעות מאד... כי יחסר מן החכמים למיעוט עיונם בו, ויחסר מן הבלתי חכמים למיעוט השגתם, עד שידמו רוב בני האדם שהחסידות תלוי באמירת מזמורים הרבה ויודיים ארוכים מאד, צומות קשים, וטבילות קרח ושלג, כולם דברים אשר אין השכל נח בהם...

### ו. רבנו בחיי אבן פקודה, חובות הלבבות, הקדמה, עמ' לה (במהד' לב טוב)

ומי מבני דורנו, שלבו מתעורר לעיון בחכמת התורה, הוא פונה לדברים שהוא ייקרא על ידם חכם אצל עמי הארץ, ושיעשו לו שם אצל הגדולים, ונוטה מדרך התורה אל דברים שאינם מקנים לו מעלה יתירה בעבודת ה' ולא מנקים את נפשו ממכשול... ועוזב את העיון בשרשי דתו ויסודות תורתו.

### ז. ר"מ שטרנבוך, שו"ת תשובות והנהגות ב, סימן תנז

שאלה: אם ללמוד תנ"ך בתלמוד תורה ["חדר"] לפני לימוד גמרא? לא נהגו כן, אף שמדינא ראוי להקדים ללמוד התנ"ך... והטעם דלימוד התנ"ך כפשוטו עלול לגשם ח"ו הנהגות הקב"ה עמנו... ועלול ח"ו להזיק אם ילמדו מעשי אבותינו שבתנ"ך שעלולים ח"ו לגשם הדברים ולא יודעים שעטוף בהרבה סודות הגנוזים בכתבי קודש... ולכן לדעתי... ויניח בניו ללמוד באופן המקובל...

### ח. הגר"ש ז' מליאדי, שלחן ערוך הרב, הל' תלמוד תורה, עמ' תתל"ב

... ההלכות הנגלות... יש להן קץ ותכלית ומספר... ולכן לא נהגו עכשיו ללמד להתינוק כל התנ"ך כבימיהם רק תורה לבדה כי סומכים שילמוד בעצמו כשיגדיל משא"כ בימיהם שלא היו הנקודות וטעמים כתובים אלא בע"פ.

### ט. הראי"ה קוק, לנבוכי הדור, עמ' רכא

רוב המבוכות באות לעולם רק מפני האנשים שהם מסתפקים בדעות קצובות ומוגבלות ואינם חפצים להטריח את כח המחשבה שלהם לשוטט בכל המרחב של הרעיון בטבעו הטהור. על כן, כשהם מחדשים, או נדמה להם שמחדשים איזה מחשבה, אינם יכולים להסכימה כלל עם יסודי הדברים המנוחלים לאומה, והם טוענים אח"כ בהכרח של קריעת האומה למפלגות, בשעה שאנו רואים שהשלמת כל דבר היא באחדותו. וישראל היה בעקרו "גוי אחד בארץ"... וכח החיים של שם ד' א-להים חיים אי אפשר כלל שיעזבהו ישראל ויתקיים... על כן, חייבים אנחנו להשתדל בהרחבת הלכות הדעות והאמונות, באופן שבהתרחב לימודן יוסר התבלול וחשכת הדמיון מעל

<sup>3</sup> תקו"ז ל'; חגיגה, יד ע"א - 'כל משען לחס' - אלו בעלי תלמוד, שנאמר +משלי ט'+ 'לכו לחמו בלחמי ושתו בייך מסכתי', ויכל משען מים - אלו בעלי אגדה, שמושכין לבו של אדם כמים באגדה.

הדעות המפורסמות באומה, ולא תשא עוד חרפה לאמר שהדעות הטהורות של האמונה בישראל  
הן סותרות את ההשתדלות לבנין האנושי והלאומי.<sup>4</sup>

---

<sup>4</sup> אגרות הראיה א, ס"י קמ- הבנים אשר נתרחקו מאתנו, רובם הוא מפני שהנם מחפשים את היסוד של הצדק המוחלט, אשר לא ימצאוהו. דומים הם, שאיננו בתוכם, מפני שאינם רואים את פעולתנו על שדה המערכה העולמית, והם אינם יודעים שהחסרון הוא לא ברוחנו פנימה כ"א מפני חסרון האמצעיים, הארץ והממלכה אשר אבדנום, והננו מתעוררים לשוב אל הדרך אשר נכונים נהיה שישבו לנו.